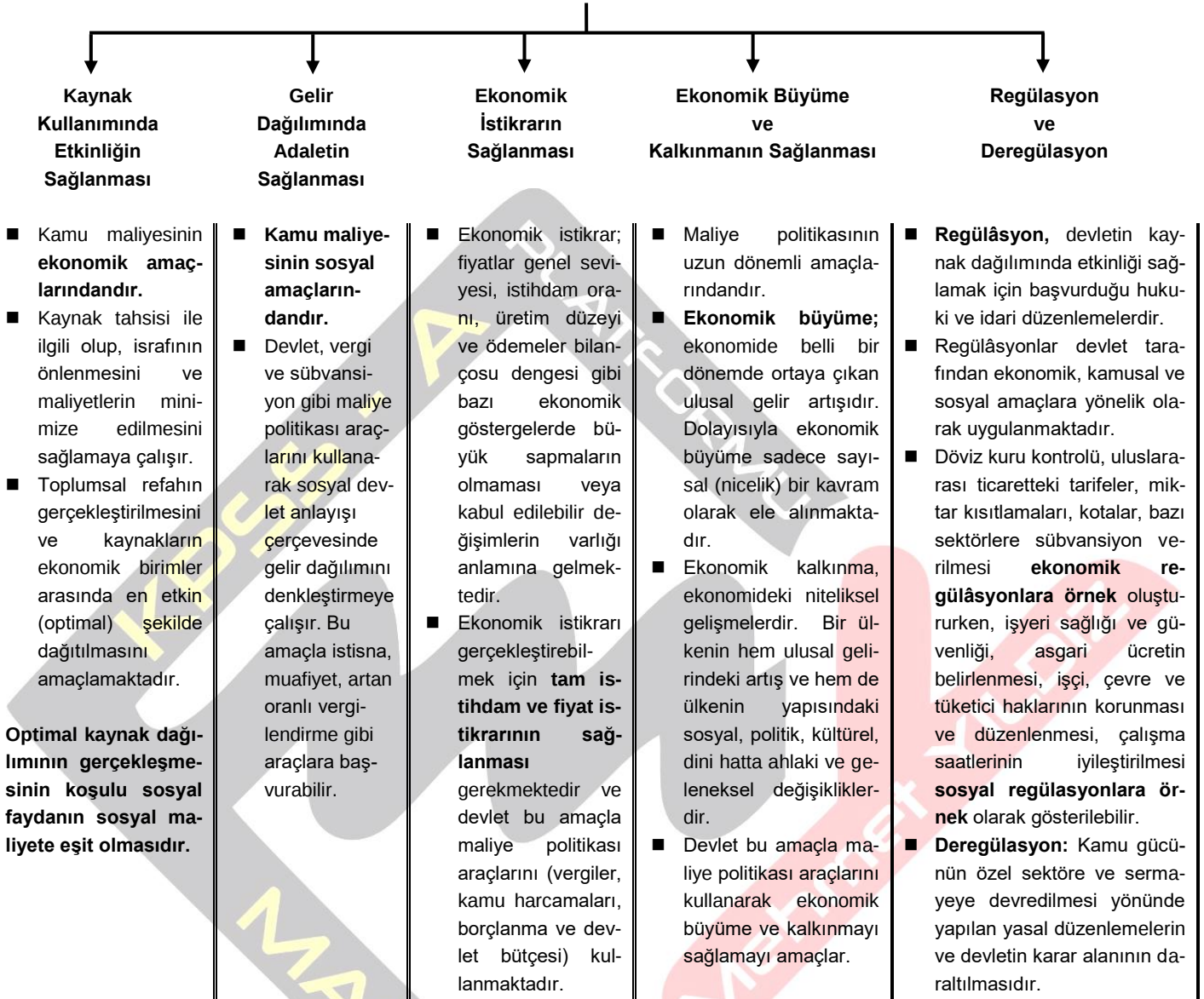
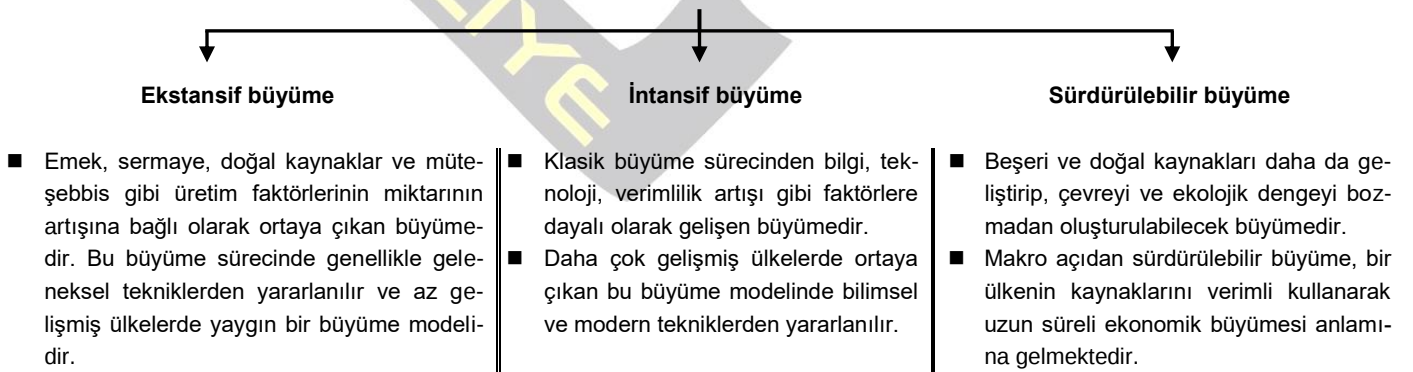

Kamu maliyesi; gelirlerin toplanması, harcamaların yapılması, bütçe açıklarının finansmanı, kamunun varlık ve borçları ile diğer yükümlülüklerinin yönetimini kapsar. Kamu maliyesinin amaçları genel olarak şu şekilde sıralanabilir;

Ekonomik büyüme temelde 3 süreçte gerçekleşir

KAMU KESİMİ VE ÖZEL KESİM ARASINDAKİ FARKLILIKLAR

Kamu Kesimi

- Tercih bildirme aracı **oylama** mekanizmasıdır.
- Üretimin **temel amacı toplumsal yarardır**.
- Sunulacak mal ve hizmetlerde **siyasal süreç** belirleyicidir.
- Üretim ve hizmet sunumu genellikle vergilerle finanse edilir.
- Önce yapılacak giderler belirlenir ve daha sonra bu giderlere göre gelirler toplanır.
- Kamu sektörü, ülkenin tüm ekonomik faaliyetlerine yön verebilecek güce sahiptir.

Özel Kesim

- Tercih bildirme aracı **fiyat** mekanizmasıdır.
- **Bireysel yarar** söz konusudur ve **asıl amaç kar elde etmektir**.
- Sunulacak mal ve hizmetlerde **arz ve talep** koşulları belirleyicidir.
- Üretilen mal ve hizmetler halka, halkın rızası ile satılarak finanse edilir.
- Önce gelir elde edilir veya elde edilecek gelirler belirlenir ve daha sonra bu gelirlerle uygun giderler planlanıp gerçekleştirilir.

Hem özel kesim hem de kamu kesiminin **mal ve hizmet sunmak (üretmek)** amacıyla **harcama yapması** bir fark değil her iki kesimin de **ortak özelliğidir (benzerliği)**.

EKONOMİK KARARLARIN ALINDIĞI SİSTEMLER

Serbest Piyasa (Kapitalist) Sistemi

- Mal ve hizmetlerin kim tarafından ve ne miktarda üretileceğine **piyasa** (özel kesim) karar verir.
- Emek, sermaye, doğal kaynaklar ve teşebbüs gibi üretim faktörlerinin mülkiyeti **piyasa aktörlerine** aittir.
- Üretimde **tam rekabet koşulları** geçerlidir.

Sosyalist Sistem

- Mal ve hizmetlerin kim tarafından ve ne miktarda üretileceğine **devlet** karar verir.
- Emek, sermaye, doğal kaynaklar ve teşebbüs gibi üretim faktörlerinin mülkiyeti **devlete** aittir.
- Üretimde rekabet **yoktur**.

Karma Ekonomik Sistem

- Mal ve hizmetlerin kim tarafından ve ne miktarda üretileceğine **devlet ve piyasa** karar verir.
- Emek, sermaye, doğal kaynaklar ve teşebbüs gibi üretim faktörlerinin mülkiyeti **piyasa aktörleri ve devlete** aittir.
- Üretimde piyasa aktörleri ve devlet arasında rekabet olmakla birlikte devlet düzenleyici bir rol üstlenmektedir.

KAMU MALİYESİ İLE İLGİLİ YAKLAŞIMLAR

1. GELENEKSEL YAKLAŞIMLAR

Kurumsal Yak.

- Devlet faaliyetlerini hukuki ve idari açıdan inceleyen bir yaklaşımdır.

Yapısal Yak.

- Kamu maliyesini **ekonomik** açıdan inceleyen bir yaklaşımdır.

Değişim Yaklaşımı

- Alınan vergileri, kamu hizmetlerinin **bedeli / karşılığı** olarak kabul eden bir yaklaşımdır.

Refah Yaklaşımı

- Hiçbir bireyin durumundan fedakarlık **toplumun refahının en üst düzeye çıkarılması** amaçlayan bir yaklaşımdır.

Gelir Yaklaşımı

- Devlet faaliyetlerinin **milli geliri azaltıcı ve arttırıcı etkilerini** inceleyen bir yaklaşımdır. Fonksiyonel maliye olarak da adlandırılan bu yaklaşım modern maliye anlayışının başlangıcı olarak kabul edilir.

2. ÇAĞDAŞ (MODERN) YAKLAŞIMLAR

Hukuki Yaklaşım

- Kamu gelirlerinin hukuki olarak nasıl elde edileceğini, kamu yükünün nasıl adil bir şekilde dağıtılacağını hukuk kuralları çerçevesinde inceleyen bir yaklaşımdır. Kamu maliyesinin ekonomik ve sosyal yönünü dikkate almaz.

İktisadi Yaklaşım

- Kamu maliyesinin ekonomik yönü ile daha fazla ilgilenmekle sosyal boyutu ile de ilgilenen bir yaklaşımdır. Kamu maliyesinin hukuki yönünü dikkate almaz.

Siyasi Yaklaşım

- Ülkedeki ekonomik olayları siyasi açıdan ele alıp inceleyen bir yaklaşımdır. Öncüsü Buchanan'dır.

Psikolojik ve Sosyal Yak.

- Uygulanan ekonomik politikaların ülkelerin psikolojik ve sosyolojik yapısına uygun olarak gerçekleştirilmesini amaçlayan bir yaklaşımdır.

KAMU EKONOMİSİNE KONU OLAN MAL VE HİZMETLER

Tam (Pür, Saf, Kolektif) Kamusal Mal ve Hizmetler	Yarı Kamusal (Karma) Mal ve Hizmetler	Erdemli (Merit) Mal ve Hizmetler	Erdemsiz (Demerit) Mal ve Hizmetler
- Faydaları bölünemez. (Faydası bölünebilir ve bölünemez mal ve hizmet ayrımı SAMUELSON tarafından yapılmıştır.) - Yalnızca devlet tarafından üretilirler. (Rakip olmama) - Faydalarından kimse mahrum bırakılamaz (dışlanılamama) - Fiyatlandırılmazlar. - Üretim miktarı siyasal süreç tarafından belirlenir. - Finansman kaynağı daha çok vergilerdir. (Politik fiyat) - Gelir dağılımı üzerindeki etkileri nötr kabul edilir. - Nüfusun artması, toplam maliyette bir artışa neden olmaz. - Bir bireyin tüketmesi, diğer bireylerin tüketimlerinde bir azalmaya neden olmaz. - Tüketimleri engellenemez. - Bedavacılık söz konusudur. (Kamu mallarının bölünemez ve kişi başına fiyatlandırma yapılamaması nedeniyle bedel ödemeyenlerin dahi bu mal ve hizmetlerden yararlanabilmesine BEDAVACILIK denmektedir.) - Pozitif dışsallıkları toplumun tümüne yayılır. Örnek; milli savunma, iç ve dış güvenlik, adalet ve zorunlu ilköğretim hizmetleri, vb.	- Faydaları bölünebilir ve pazarlanabilir. - Devlet ve özel sektör tarafından üretilebilir. - Pozitif dışsallıkları sınırlı sayıda bireylere yayılır. - Finansmanı daha çok harçlarla sağlanır. - Tüketimlerinde dışlama söz konusu olabilir. - Sosyal faydaları özel faydalarından büyüktür. - Nüfusun artması, toplam maliyetlerde artışa neden olur. - Sıkışıklık ve sıkışıklık maliyetine sebep olurlar. Sıkışıklık: Yarı kamusal bir malın kullanımı için daha fazla bireye izin verilmesi nedeniyle, malı daha önce kullanan bireylerin elde ettikleri faydanın azalmasıdır. - Yarı kamusal malların fiyatlandırılmasında, ortaya çıkan faydanın bölünemeyen kısmı vergilerle, bölünebilen kısmı ise hizmetten yararlananlardan alınan harç, resim, şerefiye, katılım payı gibi, belli bir bedel alınarak finanse edilir. (Yarı Politik Fiyat) Örnek; eğitim, sağlık, itfaiye, kanalizasyon, su, park ve dinlenme tesisi hizmetleri vb.	- Erdemli – erdemsiz mal ve hizmet ayrımı MUSGRAVE tarafından yapılmıştır. - Sosyal yarar sağlarlar. - Hem devlet hem de özel sektör tarafından üretilmelerine rağmen daha çok devlet tarafından üretilirler. - Marjinal sosyal faydaları marjinal özel faydalarından büyüktür. (Pozitif dışsallıkları vardır) - Devlet tarafından ya az bir bedel karşılığı ya da bedelsiz sunulurlar. - Devlet tarafından önce-likli olarak bazı kişi ya da gruplara ekonomik veya sosyal amaçla sunulur. - Dışarıda tutulma özelliği mevcuttur. - Genellikle tüketimi zorunlu kılınır (Birey istese de istemese de tüketmek zorundadır.) - Paternalist Yaklaşım dayandır (Devlet Baba). Örnek; Huzurevi, çocuk esirgeme kurumu, zorunlu aşılama, öğrenci bursu hizmetleri vb.	- Tüketilmesi ve üretilmesi toplum için zararlı olan mal ve hizmetlerdir. - Devlet tarafından kontrollü üretilir veya üretimleri veya tüketimleri yasaklanır. - Üretilmesi veya tüketilmesi negatif dışsallık yayar. - Üretimleri özel sektöre bırakıldığında aşırı talep oluşabilmektedir. Marjinal sosyal maliyeti marjinal özel maliyetinden büyüktür. Örnek; alkol, uyuşturucu, tütün ve benzeri mamullerin tüketilmesi, şiddet içerikli film ve dizilerin izlenmesi vb.

Tam kamusal mal ve hizmetler kavramı; **Samuelson** tarafından pür – saf kamusal mal ve hizmetler, **Buchanan** tarafından Kolektif mal ve hizmetler ve **Musgrave** tarafından ise sosyal mal ve hizmetler olarak tanımlanmış ve kullanılmıştır.

Erdemli ve erdemsiz mallara devlet müdahalesinin olmaması halinde ortaya tercih çarpıklığı çıkmaktadır. Bu amaçla devlet, erdemli malların üretim ve tüketimini teşvik ederken veya zorunlu kılarken, erdemsiz malların üretim ve tüketimini yasaklar ya da sınırlandırır.

Üretilen tam kamusal malların temel özelliklerinden dolayı bireyler tercihlerini açıklasalar da açıklamasalar da mal ve hizmetin tüketiminden mahrum bırakılmayacaklarını bilirler. Bu nedenle bireyler çoğunlukla, bu mal ve hizmetlere yönelik tercihlerini açıklamak istemezler. Kısacası bireyler, tam kamusal mal ve hizmetlerde ortaya çıkan bedavacılık nedeniyle tercihlerini gizlemeyi tercih ederler.

KAMU EKONOMİSİNE KONU OLAN DİĞER MAL VE HİZMETLER

Kulüp Mal ve Hizmetler

- Buchanan tarafından ortaya atılmıştır.
- Yalnızca üyelerine hizmet verilir.
- Pozitif dışsallıklarından yalnızca belirli gruptakiler yararlanır.
- Genellikle hizmetler üyelerden toplanan aidatlarla sağlanırken aidatını ödemeyen veya üye olmayanlar bu mal ve hizmetin faydasından dışlanır.
- Maliyetler sabitken üye sayısının artması, hizmetlerin daha kalitesiz ve daha etkinsiz sunulması gibi olumsuzluklar yaratabilir.
- Örnek; SGK, oda ve barolar, tenis, yüzme ve golf kulüpleri vb.

Özel Mal ve Hizmetler

- Faydası bölünebilen, fiyatlandırılıp pazarlanabilen ve bedelini ödemeyenlerin mahrum bırakılabildiği mal ve hizmetlerdir.
- Kişisel tüketime konu oldukları için faydaları içseldir.
- Piyasalarda arz ve talep koşullarına göre sunulurlar.
- **Devlet tarafından bu mal ve hizmetler genellikle aşağıdaki nedenler dikkate alınarak sunulabilir;**
 - Özel sektörün gücünün o mal ve hizmeti üretmeye yeterli olmaması.
 - Özel sektörün sunulacak mal ve hizmetten kar elde edememesi.
 - Sanayi sektörüne ucuz aramalı sağlama amacı.
 - İşsizliği azaltıp istihdamı artırma amacı.

Ortak (Serbest) Mal ve Hizmetler

- Mal varlığı hakları **hiçbir bireye veya gruba** ait değildir.
- Devlet müdahalesinin olmaması ve piyasaya bırakılması halinde aşırı kullanım ve bu mal ve hizmetlerin zarar görmesi söz konusu olur.
- Denizler, ırmaklar, avlanma alanları, atmosfer vb.

FAYDA VE ZARARIN YAYILMA ALANINA GÖRE KAMUSAL MALLAR

Küresel Kamusal Mallar

- Hem dışsal faydalarının hem de dışsal maliyetlerinin **tüm dünya ülkelerine yayıldığı mal ve hizmetlerdir.**
- Tüketimde rekabet ve dışlama söz konusu değildir.
- Okyanuslar, atmosfer, bulaşıcı hastalıkların önlenmesi, yoksulluğun önlenmesi, doğal çevrenin korunması vb.

Ulusal Kamusal Mallar

- Hem dışsal faydaları hem de dışsal maliyetleri **ülke sınırları içinde yayılan mal ve hizmetlerdir.**
- Tüketimde rekabet ve dışlamama özelliği sadece ülke sınırları içinde geçerlidir.
- Adalet hizmetleri, ulusal savunma hizmetleri, vb.

Yerel Kamusal Mallar

- Hem dışsal faydaları hem de dışsal maliyetleri **belirli bir coğrafi alanla sınırlı olan mal ve hizmetlerdir.**
- Tüketimde rekabet ve dışlama söz konusu değildir.
- Meydan saatleri, cadde ve sokak aydınlatması, deniz feneri, itfaiye hizmetleri, şehir içi yollar vb.

BİLİNMESİ GEREKEN BAZI ÖNEMLİ KAVRAMLAR

Paternalist Yaklaşım

- Özellikle son yüzyılda devlet anlayışında meydana gelen “sosyal devlet ilkesi” sonucunda, devletin vatandaşlarını korumak ve onlara yardım sağlamak rolünü üstlendiği sosyal refah ideolojileri ortaya çıkmıştır. **Paternalist yaklaşım** olarak adlandırılan bu ideolojiye göre devlet, belirli mallar veya hizmetlerle ilgili bireysel tercihler yerine kendi tercihlerini dayatır. Burada devletin görevi, vatandaşlarını korumak, yönlendirmek, yol göstermek ve onların iyiliğine olacağına inandığı kararları onun adına alıp uygulamaktır. Bunun karşılığında da devletin vatandaşlarından beklediği, kayıtsız şartsız itaat etmek ve bağlılık göstermektir. Bu amaçla devlet, bazı mal ve hizmetlerin tüketimini zorunlu kılmaktadır. (çocuk aşıları, ilköğretim hizmetleri vb.)

Mali Tekeller

- Devletin; tütün, alkollü içecekler gibi talep esnekliği düşük bazı mal ve hizmetlerin üretimini ve satışını kamu tekeline alıp bunların fiyatlarını çok yüksek karlar sağlayacak şekilde belirleyerek gelir sağlayabildiği mal ve hizmetlere **mali tekel** denir.
- Gerek mali tekellerde ve gerekse tekel oluşturmadan gerçekleştirilen bazı tedbirlerle devlet, mali amaç yanında çeşitli ekonomik, sosyal, kültürel ve siyasi amaçlar da gözetmektedir.
- Mali tekeller devlete iki tür gelir sağlar.
 - Dolaylı bir vergi olan tüketim vergilerinin fiyatlara kaynaştırılması sonucu elde edilen gelir,
 - Mali esnekliği düşük olan ve ikame imkânı bulunmayan mal ve hizmetlerin üretiminin devlet tekeline alınması,

Doğal Tekel

- Kurulumunda yüksek sabit sermaye ihtiyacı duyulan ve üretim hacminin genişlemesi sonucu maliyetlerinin giderek azaldığı üretim alanına **DOĞAL TEKEL** adı verilir. Doğal tekeller azalan maliyetlerle üretim yaparlar. Üretim sürecinde marjinal maliyetler ortalama maliyetin altında seyreder. Telekomünikasyon, doğalgaz üretimi, demiryolu, elektrik üretimi vb.
- Doğal tekellerde sosyal optimumun sağlanabilmesi için devlet üç farklı seçeneğe başvurabilir.

Lindahl Çözümü

- Lindahl bireylerin, kamu hizmetlerinden yararlandıkları fayda oranında vergi yüküne tabi tutulmaları gerektiğini savunur ve buna “**LINDAHL FİYATI**” adı verilir.
- Buchanan, Lindahl’ın çözümünü bedavacı seçmen sorunu ile eleştirmiştir. Buchanan’a göre kamu hizmetleri bölünemediğinden herkes bu hizmetlerden faydalabilir ancak, bu hizmetlerin maliyetlerine katılmamak için, kamusal mallara karşı olan tercihlerini açıklamaz ve gizler. Sonuç olarak hizmetlerin faydasından yararlandığı gibi maliyete de katlanmamış olur. Bu da hem karar alma maliyeti hem de dışsal maliyet yaratır.
- Bireylerin kamu hizmetlerinden sağladıkları faydadan daha fazla vergi ödemeleri durumunda **MALİ SÖMÜRÜ**, kamu hizmetlerinden sağladıkları faydadan daha az vergi ödemeleri durumunda **MALİ RANT** ortaya çıkar.

Üretimi Özel Sektöre Bırakmak

- Fiyat düzenlemeleri yaparak (taban – tavan fiyatlaması vb.) üretimi özel sektöre bırakabilir.

Marjinal Maliyet Fiyatlaması İle Üretimi Kamu Kesimine Bırakmak

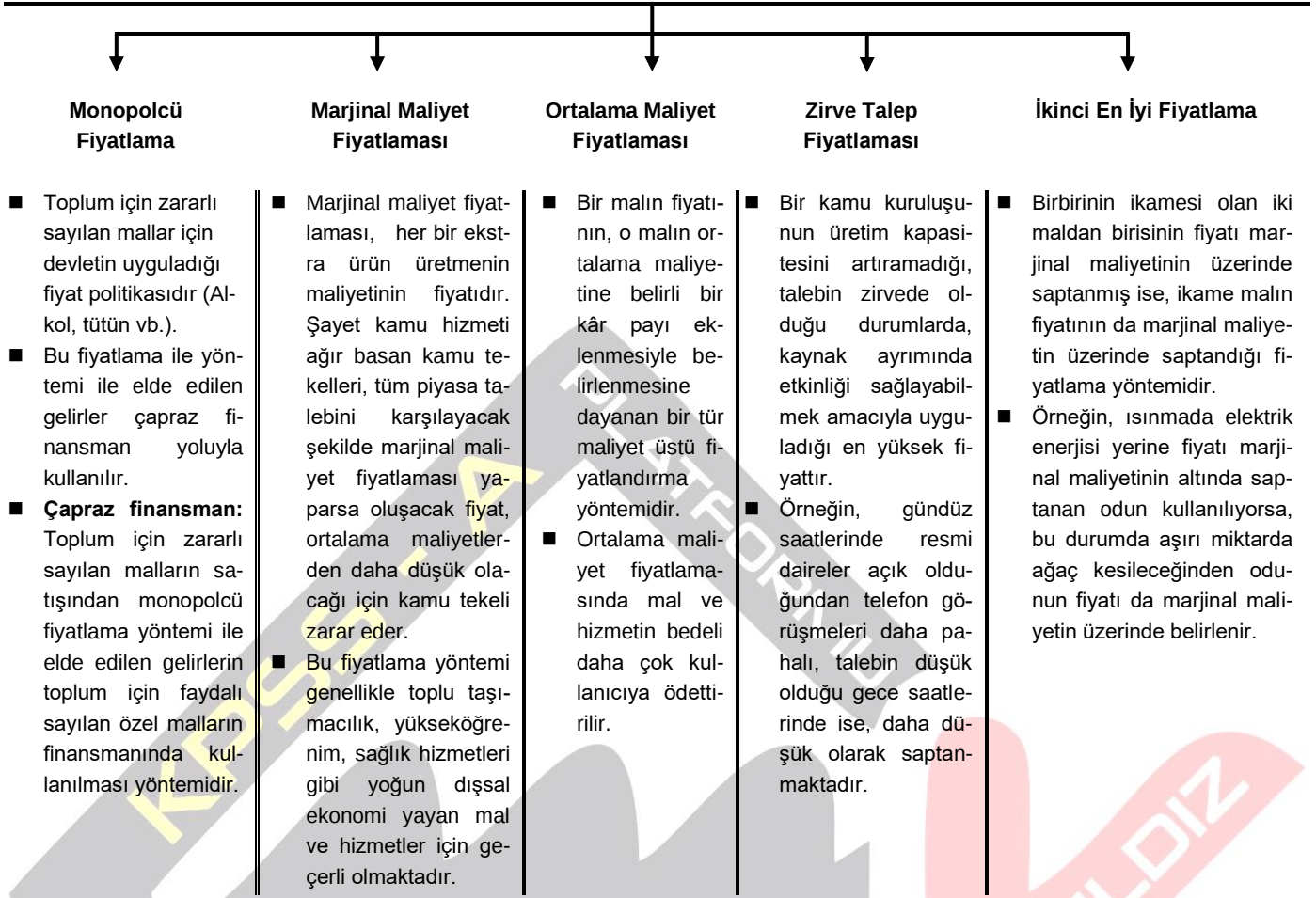
- Eğer kamu tekelleri, tüm piyasa talebini karşılayacak şekilde marjinal maliyet fiyatlaması yaparsa, ortalama maliyetler daha büyük olacağından zarar oluşur. Oluşan bu zarar bütçeden ve dolayısıyla vergilerden karşılanacağından etkinlik bozulmuş olur.

Ortalama Maliyet Fiyatlaması İle Üretimi Kamu Kesimine Bırakmak

- Eğer kamu tekelleri, tüm piyasa talebini karşılamak yerine, ortalama maliyet fiyatlaması yaparsa zarar oluşmaz ve uzun dönemde normal kar düzeyi korunmuş olur. Ortaya zarar çıkmaması aynı zamanda devletin bütçeden ekstra ödeme yapmaması anlamına gelir ve etkinliğin devamlılığı sağlanır.

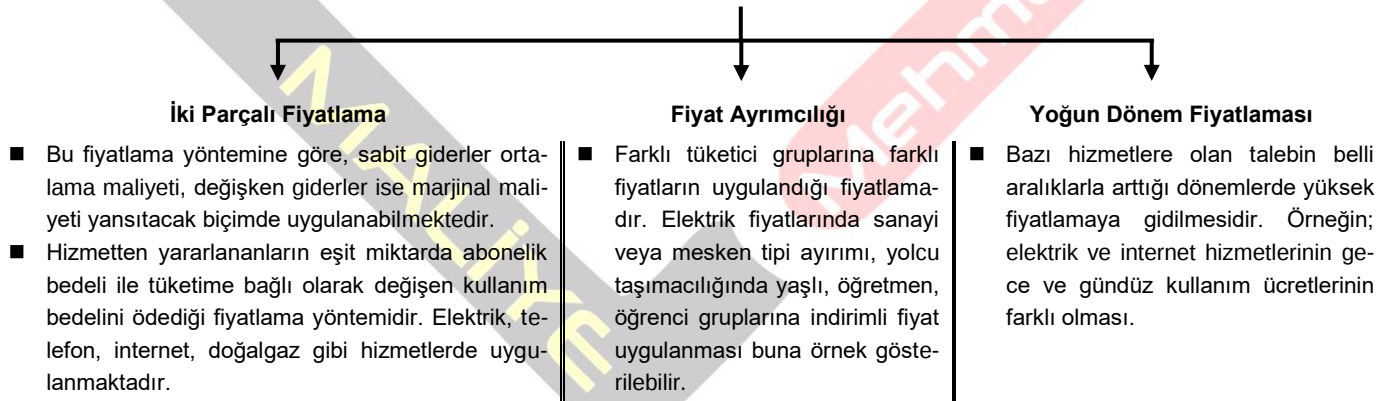
Devletin piyasada özel sektör gibi faaliyet gösteren kamu iktisadi kurumlarının ürettiği mal ve hizmetlerin fiyatı **KAMU KURUMU FİYATLARI** diye adlandırılır.

KAMUSAL VE YARI ÖZEL MALLARDA FİYATLAMA YÖNTEMLERİ

ÇOKLU FİYATLAMA YÖNTEMLERİ

Çoklu fiyatlamalar, ortalama ve marjinal maliyet fiyatlamalarının birlikte uygulanma olanağı kazanması ile söz konusu olur.

Çapraz Sübvansiyon: Bir mal veya hizmetin, zararına piyasaya sunulması ve bu zararın başka mal veya hizmetlerden elde edilen kârla finanse edilmesine çapraz sübvansiyon adı verilir. Bu durumda bir grup alıcı aynı mal veya hizmet için daha yüksek fiyat ödeyerek başka bir grup alıcı ise o mal ve hizmet için daha düşük fiyat öder. Genelde amacı yeni girilen bir pazarda güçlenmek ve bunun için güçlü olunan pazarlardaki kârlılığı kullanmaktır.

Tunceli ilinin Ovacık ilçe belediyesi tarafından nohut üretimi ve satışından elde edilen gelirle aynı belediyenin ücretsiz ulaşım imkânı sağlanması örnek olarak verilebilir. Aynı şekilde uzak mesafe posta ücretleri yüksek maliyetle iken yakın mesafe posta ücretleri daha düşüktür.

DIŞSALLIK: Bir ekonomik birimin faaliyeti dolayısıyla diğer ekonomik birim veya birimler üzerinde dolaylı olarak görülen olumlu veya olumsuz etkileri ifade etmektedir.

Dışsallığın Özellikleri

- Daha çok üretim faaliyetlerinde ortaya çıkarlar ve pozitif (fayda) ve negatif (zarar) dışsallık diye ikiye ayrılırlar.
- Tüketicilerin dışsal zarar elde etmeleri durumunda refahları azalırken dışsal yarar elde etmeleri durumunda refahları artar.
- Üreticilerin dışsal zarar elde etmeleri karlarını azaltırken, dışsal yarar elde etmeleri ise karlarını artırır.
- **Negatif dışsallıkta aşırı üretim varken pozitif dışsallıkta eksik üretim söz konusu olur.**
- Marjinal sosyal fayda marjinal özel faydadan büyükse pozitif dışsallık ortaya çıkar.
- Marjinal sosyal maliyet, marjinal özel maliyetten büyükse negatif dışsallık ortaya çıkar.
- Fiyatlandıramadıkları için yaydıkları fayda veya maliyetler piyasa dışıdır yani pazarlanamazlar.
- Kaynak dağılımındaki etkinliğin bozulmasına neden olurlar.
- Musgrave'e göre dışsallıklar, piyasa başarısızlığının bir nedeni olduğu için devlet müdahalesine gerek duyulur.

Kamu hizmetlerinde optimum üretim ve optimum kaynak dağıtımı, marjinal sosyal maliyetin marjinal sosyal faydaya eşit olduğu noktada sağlanır. Marjinal sosyal maliyet ise üretimde kullanılan girdi maliyetleri (marjinal özel maliyet) ile üretimin diğer birimlere yaydığı marjinal dışsal maliyetlere eşittir.

DIŞSALLIK TÜRLERİ

1. Üretim ve Tüketim Dışsallıkları

Üretim Dışsallıkları

- **Üreticiden üreticiye pozitif dışsallık:** Devlet tarafından yapılan üretim tesislerinin bulunduğu çevredeki esnafın satışlarını artırması.
- **Üreticiden tüketiciye negatif dışsallık:** Petrol üretimi yapan bir fabrikanın kimyasal atıklarının çevredeki insanların sağlığını olumsuz etkilemesi.
- **Üreticiden tüketiciye pozitif dışsallık:** Alışveriş merkezindeki mağazalarda yer alan yangın alarmlarının aynı zamanda müşterilerin can güvenliğini koruması.
- **Üreticiden üreticiye negatif dışsallık:** Üretim faaliyeti devam eden bir fabrikanın zehirli atıklarının nehri kirletmesi sonucu nehirde balıkçıların balık avlayamaması.

Tüketim Dışsallıkları

- **Tüketiciden tüketiciye pozitif dışsallık:** Sürekli bahçe temizliği ve düzenlemesi yapan bireyin komşusunun, bahçeden gelen çiçek kokularından haz duyması.
- **Tüketiciden tüketiciye negatif dışsallık:** Evinde yüksek sesle müzik dinleyen bir bireyin yan komşusunun, yüksek sestten rahatsız olması.
- **Tüketiciden üreticiye pozitif dışsallık:** Evinde çiçek yetiştiren bir ev hanımının çiçeklerinden, arıcının arıların öz suyu alması.
- **Tüketiciden üreticiye negatif dışsallık:** Satın aldığı üründen memnun olmayan bireyin, ürün hakkındaki olumsuz fikirlerini etrafa yayması sonucu firmanın satışlarının düşmesi.

2. Marjinal ve İframarjinal Dışsallık

Marjinal Dışsallıklar

- Bir üretim veya tüketim faaliyetindeki marjinal (ilave) değişimin, diğer bireylerin fayda ve maliyet fonksiyonlarında yaptığı değişikliğe denir. (harabe bir yapının restorasyonu sonrasında diğer bireylerin bundan etkilenmesi)

İframarjinal Dışsallıklar

- Bir üretim veya tüketim faaliyetindeki olumlu ve olumsuz değişimlerin ya hiç bir etki meydana getirmemesi ya da değişikliğin ihmal edilebilir boyutlarda olmasını ifade eder. (belirli bir süre sonra ortaya çıkan çevre kirliliği)

3. Parasal , Teknolojik Dışsallık ve Ağ (Network) Dışsallığı

Parasal (Yalancı) Dışsallık

- Dışsallıklar diğer ekonomik birimler üzerindeki etkisini piyasa mekanizması üzerinden gösterip **fiyatlara yansıtıyor** ise "parasal dışsallık" oluşur.

Teknolojik Dışsallık

- Teknolojik gelişmelerin üretim veya tüketim fonksiyonlarını veya faaliyetlerini etkilemesini ifade eder.

Ağ (Network) Dışsallık

- İletişim ağlarında ortaya çıkan dışsallıktır. Örneğin internetin yaygınlaşması ve bireyler için ihtiyaç haline gelmesiyle internet aboneliği artmakta ve daha fazla kişinin birbiriyle irtibat halinde olmasını sağlaması ağ dışsallığına örnektir

Coase Teoremi (Pazarlık Yöntemi, Mülkiyet Esaslı Çözüm): Maliyetsiz pazarlık varsayımı altında malvarlığı haklarının kime verildiğine bağlı olmadan kaynakların etkin tahsisinin ortaya çıkmasıdır. Coase, devletin müdahale etmemesi gerektiğini, tarafların kendi aralarında anlaşması ve dolayısıyla mülkiyet haklarının fiili duruma göre belirlenmesi gerektiğini söyler. Coase kuramı mülkiyet hakları görüşünün temelini oluşturmaktadır.

Dışsallıklar ilk defa **KNUT WICKSELL** tarafından incelenmiştir. **MARSHALL** ise dışsallıklar konusunda **teoriyi ilk oluşturan** ekonomisttir. Ancak Marshall, dışsal maliyetleri göz ardı etmiştir. **PİGOU** refah ekonomisi ile dışsal ekonomi arasındaki bağı kurup Marshall'dan farklı olarak sadece olumlu dışsallıkları ele almamış, bunun yanında **negatif dışsallıklar üzerinde** de durmuştur.

Dışsallıklarla Mücadele (Dışsallıkların İçselleştirilmesi)

Mali Araçlar

- **Pigou (Emisyon) Vergisi:** Negatif dışsallıkların ortadan kaldırılması amacıyla vergi alınması gerekliliği ilk olarak **PİGOU** tarafından ortaya atılmıştır. Pigou devletin, dışsal maliyete eşit vergi almasını öngörür.
- **Pigou'cu Sûbvansiyon:** Negatif dışsallıkta aşırı üretim varken pozitif dışsallıkta eksik üretim söz konusu olur. Pozitif dışsallıklar sonucu verilen sûbvansiyonlarda amaç, pozitif dışsallıklarla oluşan düşük (eksik) üretimi sosyal optimum düzeyine çıkarmakken negatif dışsallıklar sonucu verilen sûbvansiyonlarda ise amaç, negatif dışsallıklarla oluşan fazla (aşırı) üretimi ve dışsal zararı sosyal üretim düzeyine düşürebilmektir.

Mali Olmayan Araçlar

- Miktar Kısıtlamaları
- Ruhsat Uygulaması
- Çevre Standartları
- Pazarlanabilir Kirlilik Hakları (Permiller)
- Mülkiyet Hakları Düzenlemeleri

Dışsallıklarda zarara neden olan ve zarara uğrayan taraf iki kişiden oluşuyorsa ve zarar sınırlıysa bu durum, özel hukuk kuralları ve özel tazmin ilkesi çerçevesinde **ETKİNLİK KOŞULUNU** dikkate alarak, tarafların karşılıklı anlaşması çerçevesinde çözümlenir ki bu durumda devlet müdahalesine gerek yoktur. Ancak dışsallık yaygınsa ve tarafların sayısı çoksa bu durum, devlet müdahalesi sonucu zarara uğrayanlara dışsallık yayan birimlerin tazminat ödemesi şeklinde yani **KAMUSAL TAZMİN** çerçevesinde çözümlenir.

Kaldor ve Hicks'in Tazmin İlkesi

Kaldor Analizi

- Kaldor'un geliştirdiği ölçüte göre belirli bir politikanın uygulanması sonucunda ortaya çıkan yeni durumdan kazançlı çıkacak olanlar, zarar görenlerin kayıplarını tam olarak tazmin etseler bile, hala kazançlı iseler, yeni durum bir sosyal iyileşmedir. Yani yeni durumda toplumun refahı artmıştır.

Hicks Analizi

- Hicks'e göre bir politika uygulamasından zarar görenler, bu politikanın uygulanmaması için, önerdikleri parasal ödemelerle kazançlı çıkanları ikna edemiyorlarsa bu durum bir sosyal iyileşmedir.

İlk iki durumda toplumun refahının arttığı kesindir. Önemli olan; bazı fertlerin gelirleri artıp bazılarının azaldığı durumda, toplum refahındaki değişimin içeriğini belirleyebilmektir.

Hicks – Kaldor refah teorisini daha ziyade gelir dağılımı yönünden ele almıştır. Onlara göre, bir politikanın uygulanması sonucunda, toplam faydalar toplam kayıpları aşıyorsa, politika sonrası ortaya çıkan yeni durum refah ekonomisi açısından kabul edilebilir bir durumdur.

Dikkat edilirse Kaldor'un ve Hicks'in Ölçütleri aynı olgunun iki ayrı yüzünü ortaya koymaktadır. Her ikisi de kayıplar ile kazançların karşılaştırılmasına dayanmaktadır.

Scitovsky Yaklaşımı (Pazarlık Ölçütü): Kaldor-Hicks yaklaşımına bir alternatif olarak ortaya atılan bir teoridir.. Bu yaklaşıma göre bir ekonomik birimin üretim ya da tüketim faaliyeti sonucunda başka bir ekonomik birime dışsal maliyet yükleniyorsa dışsal maliyet yüklenen birim, buna neden olan ekonomik birimin söz konusu faaliyetini sınırlaması için pazarlığa girişmelidir. Bu pazarlık iki taraf arasında uzlaşma şeklinde olabilir.

Kaldor, yüksek artan oranlı vergilerin dolaylı vergilere kıyasla gönüllü tasarruflara daha az zarar verdikleri düşüncesinden hareketle **genel bir harcama vergisi önermiş** ve gelir vergisinin böyle bir vergi ile ikame edilmesi halinde ekonomik kalkınmanın hızlandırılabilirliğini savunmuştur.

SİYASAL KARAR ALMA SÜRECİNDE OYLAMA MODELLERİ

Demokratik toplumlarda kamusal mal ve hizmetlerin üretim düzeyleri ve bu mal ve hizmetlerin nasıl finanse edileceği siyasal karar alma sürecinde oylama ile belirlenir. Kamusal mal ve hizmetlerin belirlenmesinde siyasal karar sürecinin devreye girmesinin asıl nedeni bireylerin kamusal mal ve hizmetlere olan taleplerini açıklamak istememeleridir (bedavacılık sorunu).

Bireyler özel mal ve hizmetler için tercih yoğunluğunu fiyat mekanizması üzerinden bildirir. Dolayısı ile bireylerin özel mallardan yararlanma imkânı ile satın alma güçleri arasında doğru orantılı bir ilişki vardır. Serbest piyasada **bir birey – bir TL** ilişkisi geçerlidir. Kamusal mallarda ise **bir birey - bir oy kuralı** geçerlidir. Her birey bir oya sahip olduğundan kamusal mallardan daha fazla yararlanma imkânı söz konusu olmayacaktır. Bu nedenle bireylerin kamusal mallardan yararlanma imkânı ile satın alma gücü arasında doğru orantılı bir ilişki söz konusu değildir.

1. Oybirliği Kuralı

- Knut Wicksell tarafından ortaya atılmıştır.
- Kamusal kararlar alınırken bireysel tercihleri bağdaştırmada kullanılan en adil oylama yöntemi oybirliğidir.
- Diğer bir ifade ile oylamaya katılanlar arasında tam bir görüş birliği sağlanmalıdır. Buna “**mutlak oybirliği kuralı**” denilmektedir.

2. Oy Çoğunluğu Kuralı

- **Basit Çoğunluk Kuralı:** Oylamaya katılanların en az yarısından bir fazlasının oyunun alınmasıdır.
- **Salt Çoğunluk Kuralı:** Seçmen sayısının yarısından bir fazlasının oyunun alınmasıdır.
- **Nispi Çoğunluk Kuralı:** Oylamaya katılan seçmenler arasında en çok oyu alan adayın seçilmesidir.
- **Kaliteli Çoğunluk Kuralı:** Oylamada mutlak çoğunluktan daha fazla oy alınması halinde **kaliteli çoğunluk** söz konusu olacaktır. (Oyların 2/3'ünün alınması gibi)

3. Black Teoremi (Çoğunluk Oylama Modeli)

- Black'e göre tercihlerdeki sıralamanın çok zirveli (tutarsız) olması oylama sonuçlarını belirsiz kılar.
- Seçmen tercih sıralamasının tek zirveli (tutarlı) olması hâlinde oylama sonuçları belirsiz olmaz ve oylama denge ile sonuçlanır.
- Black (1948) bütün bireylerin tercihleri dikkate alındığında, çoğunluk kuralının, gruptaki ortalama (ortanca) seçmenin tercihlerine karşılık geleceğini bulmuştur.

4. Arrow'un İmkânsızlık Teorisi

- Bireylerin, belli varsayımlar altında, çoğunluk kuralının, ferdî tercihlerle toplumsal tercihler arasında tutarlılığın mümkün olmadığını gösteren ve literatürde Arrow Paradoksu veya imkânsızlık teoremi adı verilen görüş.
- Arrow'a göre oy çokluğu kuralı ile sosyal refaha ulaşılamaz.

Seçmenler	1. Tercih	2. Tercih	3. Tercih
X	A	B	C
Y	B	C	A
Z	C	A	B

X, Y ve Z adlı seçmenlerin A, B, C adlı alternatif bütçe politikalarından birini tercih etmeleri gerektiğini varsayalım. A büyük çaplı bütçe, B orta halli bütçe ve C küçük çaplı bir bütçe olsun. X, Y ve Z adlı seçmenleri, uygulanmasını istedikleri bütçe alternatiflerini, 1. tercihten başlayıp 3. tercihe kadar sıralamış olsun. Oylama sonucunda görüldüğü gibi; X, Y ve Z seçmenlerinin tercih sıralaması herhangi bir sonuca ulaşmamakta ve sosyal fayda fonksiyonu elde edilememekte (oylama paradoksu). Böyle bir durumda uygulanacak olan bütçeyi, merkezi otoritenin kararı belirleyecektir. Bu da doğal olarak iktisadi analizin dışına çıkan bir davranış olur. Oylamanın sonuca ulaşmamasının nedeni Z seçmeninin tutarsız davranmasıdır. Çünkü Z seçmeni, birinci tercihinde küçük çaplı bütçenin uygulanmasını istemişken ikinci tercihinde büyük çaplı bütçeyi istemiştir. Küçük bütçe tercihinden sonra ya da büyük bütçe tercihinden sonra uygulanması istenilen bütçe, tu-

tarlılık dikkate alındığında orta halli bütçe olmalıdır. Z seçmenin tutarsız tercih yapması, bir paradoksa neden olmuş ve oylama sonuca ulaşmamıştır.

Oylama paradoksunun ortaya çıkardığı bu durum “sosyal tercihlerin geçişkensizliği” ya da döngüsel çoğunluklar” olarak da adlandırılabilir. Bunun nedeni, bireylerin tercihlerinin birbirinden tutarsız ve farklı olmasıdır. Döngüsel çoğunluklar sorunu ilk kez Fransız matematikçi Condorcet (1743-1794) tarafından ortaya konmuştur.

5. Condorcet Kuralı

- Siyasal karar alma sürecinde bir seçeneğin kazanmış sayılabilmesi onun, diğer tüm seçeneklere karşı ayrı ayrı oylamaya sokularak (**ikişerli oylama**) kazanmış olmasına bağlıdır.
- Örneğin; karar alma sürecinde iki seçeneğin olduğunu varsayalım. Bu seçenekler X ve Y seçenekleri olsun. Şayet oylamada çoğunluk tarafından X seçeneği, Y seçeneğine tercih ediliyorsa, ikili karşılaştırma yapılmış ve X seçeneği kazanmış olur. X seçeneği, başka herhangi bir alternatif seçeneğin karşısına çıkar ve bütün seçeneklere karşı ikili karşılaştırmalarda galip gelirse X seçeneği bir Condorcet galibi kabul edilir. Condorcet galibi olan bir seçenek, başka hangi seçenekle ikili bir karşılaştırmaya tabi tutulursa tutulsun, bir çoğunluğun desteğini arkasında bulmuştur.

Üç kişiden oluşan bir toplumda ve sadece üç hizmet seçeneğinin olduğu bir durumda, toplumun kamusal mal ve hizmetlerle ilgili tercih sıralamasını belirlemek amacıyla politika seçeneklerinin ikişer ikişer oylandığı ve seçeneklerin sırasıyla birbirine karşı seçimi kazandığı ve dolayısıyla seçimin sonuçsuz kaldığı durumda ortaya çıkan duruma “**dönemsel çoğunluk**” adı verilir. Döngüsel çoğunluk durumunda oylama sonucu belirsiz olmakta ve oylama paradoksu oluşmaktadır. Oylama paradoksunun nedeni bazı seçmenlerin tercihlerini tutarsız sıralamasıdır.

6. Politik Rekabet Teorisi - Demokrasinin Ekonomi Teorisi (Anthony Downs Modeli)

- Bu modele göre siyasi partiler kaynakları etkin dağıtmakla ilgilenmek yerine sağladığı her desteği maksimize etmeye ve iktidar olmaya çalışır.
- Seçmenler kendi faydalarını maksimize etmeyi amaçlar.
- Seçmen sayısı ve karar verilecek alternatiflerin artması halinde uygulanan bir modeldir.
- Hükümetler, kamu harcamaları politikasının kendilerine sağladığı marjinal oy kazancı, vergi veya finansman politikasının neden olduğu marjinal oy kaybına eşit oluncaya kadar harcama politikasını sürdürürler.
- Downs’a göre ortanca seçmenin tercihleri (medyan) karar almada ana rolü oynar. Bu nedenle siyasi partiler, medyan seçmeni yanına çekecek politikaları seçerler.
- Bir hükümetin izleyeceği en iyi strateji, seçmen çoğunluğunun desteğini kazanacak politikaları uygulamaktır.

7. Puanlı Oylama Kuralı:

- Her bireyin belirli bir toplam puanı vardır ve bireyler bu puanlarını alternatif politikalar arasında **istedikleri şekilde** dağıtabilirler. Bireylerin her alternatif tercihe mutlaka puan vermeleri gerekir ve oylama sonucunda en fazla puanı alan seçenek kazanır.

	X	Y	Z
A	3	2	1
B	2	3	1
C	2	1	3
Toplam Oy	7	6	5

Örnek: Toplumda A, B ve C adında üç birey ve X, Y ve Z olmak üzere üç alternatif politika bulunsun. Bireylerin toplam 6 puanının (oyunun) olduğunu ve bireylerin puanlarını her tercihe puan verecek şekilde dağıttıklarını varsayalım. Oylama sonucunda en yüksek puanı (oyu) alan politika (X politikası) oylamayı kazanmış olur.

8. Nokta Oylama Kuralı

- Her bireyin belirli bir toplam puanı vardır ve bireyler bu puanlarını alternatif politikalar arasında istedikleri şekilde dağıtabilirler.
- Nokta oylamasında puanlı oylama yönteminden farklı olarak bireylerin alternatif **politikalara hiç puan vermemeleri imkânı mevcuttur** ve puanlı oylama yöntemine göre daha demokratiktir.

	X	Y	Z
A	4	2	0
B	6	0	0
C	2	2	2
Toplam oy	12	4	2

Örnek: Toplumda A, B ve C adında üç birey ve X, Y ve Z olmak üzere üç alternatif politika bulunsun. Bireylerin toplam 6 puanının (oyunun) olduğunu ve bireylerin puanlarını her tercihe puan verecek şekilde dağıttıklarını varsayalım. Oylama sonucunda en yüksek puanı (oyu) alan politika (X politikası) oylamayı kazanmış olur. Dikkat edilirse, seçmenlerin **politikalara hiç puan vermemeleri** söz konusu olabilmektedir.

9. Ayağı İle Oy verme Modeli (Dolaşarak Oy Verme)

- 1956 yılında Tiebout tarafından ortaya atılmış olup, vatandaşların yerel yönetimler arasında kendi tercihlerini yansıtacağını düşündüğü en uygun yerel birimi bulup oraya göçmesi anlamına gelmektedir.
- Diğer bir ifadeyle, yerel yönetim birimlerinden istediği hizmetleri eliyle oy atarak gerçekleştiremeyen seçmen, kendisine göre en uygun olan yerel üretim birimine göç ederek istediği hizmetlere kavuşmuş olacaktır. Böyle bir durum bölgeler arasındaki sosyo-ekonomik gelişim açısından farkın açılmasına neden olacaktır.

10. Katlı Kek Modeli (Musgrave - Tiebout)

- Modele göre; merkezi yönetim ekonomik istikrar ve gelirin yeniden bölüşümü görevlerini yerine getirmeli, buna karşılık yerel yönetimlerin kaynakların tahsisinde sınırlı kalmalıdır. Çünkü yerel yönetimler bireylerin tercihlerini ortaya çıkarmada ve buna uygun hizmet sunmada daha etkilidir.

11. Sinek Kâğıdı Etkisi

- Merkezi hükümetin yaptığı bir harcamanın yerel yönetim harcamaları üzerindeki etkisinin vergi indirimlerinden daha fazla olmasına Sinek Kâğıdı Etkisi denir.

12. Oy Alışverişi (Logrolling)

- Siyasal partiler arasında karşılıklı politika desteklenmesi esasına dayanan, bu süreçte bir parti tek başına karar alabilecek çoğunluğu sağlayamadığı için, diğer partiden daha sonra başka bir karar için destek verme şartı ile destek istenmesine (oy ticareti) ya da "oy değiş tokuşu" (logrolling) olarak adlandırılmaktadır.
- Oy alışverişinde partiler, birbirlerinin tercihlerine oy vermiş olurlar ve oy çokluğuna göre kazanamayacak projeler kabul edilmiş olur.
- Oy alışverişi kamu harcamalarının artmasına neden olan bir etki yaratır. Çünkü azınlıkta kaldığı takdirde kabul edilemeyecek projelere, oy alışverişi sonucunda, proje seçildiği için kaynak aktarılması zorunda kalınır.

13. Borda Kuralı

- Seçmenler tercihte bulunabileceği alternatiflere 1'den n'ye kadar puan verirler. Seçmenlerin her bir alternatife verdikleri puanlar toplanarak en yüksek puanı alan öneri kazanmış olur.

14. Kolektif Karar Alma Sürecinde Oyun Teorisi

- Oyun stratejisi, seçmenin başka seçmenlerin ne yapacağını hesaba katarak oy kullanmasıdır.
- Genellikle tarafların işbirliğine gitmeyerek körü körüne kendi çıkarlarına hareket etmesi sonucu, her iki taraf için de daha kötü olan sonuçlarda istikrar bulan oyunlara "**mahkûm açmazı**" denmektedir.

15. McKean Yaklaşımı (Hükümetin Görünmez Eli Teorisi)

- McKean Yaklaşımında kamusal eylemlerin; karar almada güçlük, şikâyet gibi her zaman bir maliyeti olduğu varsayılmakta ve hükümetlerin zarara uğrayanlarla pazarlık yaparak zararın tazminini sağlaması gerekliliği, kamusal eylemlerden yarar sağlayanların ise mali bir tazminat ödemesi gerekliliği savunulmaktadır. Bu yaklaşıma göre bireyler fayda maksimizasyonu davranışında bulunmakta, kamusal karar almada farklı kişisel tercihlerin uyumunu veya birleşmesini sağlayan bir **pazarlık sürecinin** varlığı varsayılmaktadır.

Merkantilizm

- 1450 – 1750 yılları arasında gelişen iktisadi düşüncelerin bütünüdür.
- Müdahaleci yaklaşımdır.
- Devletin, iktisadi faaliyetleri belirlemeyip yönlendirmesi gerektiğini savunurlar.
- Temel düşünceleri ulusal ekonomilerin zenginliğidir.
- Zenginliğin ölçüsü olarak sahip olunan altın ve **altın ve gümüş kabul edilir.**
- Bütçe hakkının tam olarak kullanılmak istenmesi ve bu yönde ilk adımların atılması Merkantilist Döneme aittir.
- Dış ticarete önem verme ilkesine dayanır ve amaç, aktif (**ihracat > ithalat**) bir dış ticaret bilançosudur.
- Merkantilistlere göre ucuz hammadde kaynağı sömürgelerdir ve bu nedenle sömürgeler, yalnız anavatanla ticaret yapmalı ve mallarını anavatanına göndermelidir.
- Merkantilist dönemde devlet müdahalesi sonucu kamu harcamaları artmış ve bunun sonucunda vergi gelirleri yerine **mülk gelirleri (mamelek)** en önemli finansman kaynağı olmuştur.
- Nüfus artışını destekleyici politikalar uygulamışlardır.
- “Kötü para iyi parayı kovar” (**Grassham Yasası**) ilkesi de bu dönemden kalan bir görüştür.

Fizyokrazi

- 18. Yüzyılın ikinci yarısından sonra ortaya çıkan bu görüş Klasik İktisadi Yaklaşımın öncüsüdür.
- Devletin ekonomiye müdahalesine karşıdırlar.
- Ekonomik ve sosyal hayatta **doğal düzenin** varlığına inanırlar.
- **Tek ve dolaysız** vergi sistemini savunurlar ve vergilerin **tarım sektöründen** alınması gerektiğine, tarım sektörü dışındaki tüm sektörlerin kısır sektör olduğuna inanırlar.
- Zorunlu olmadıkça borçlanmaya başvurulmasını istemezler.

Klasik İktisadi Yaklaşım (Mali Gelenekçiler)

- 18. Yüzyılın sonlarından 1929 Dünya Ekonomik Buhranı'na kadar hâkim olmuş iktisadi görüştür.
- Öncüsü **Adam Smith'tir.**
- Devletin ekonomik ve sosyal hayata müdahalesine karşıdırlar.
- Devlet sadece, milli savunma, adalet ve diplomasi hizmetini yerine getirmektedir.
- Vergiler düşük oranlı ve objektif ölçülere göre alınmalıdır.
- Devlet **bütçesi denk** olmalı, **borçlanmaya** sadece **olağanüstü hallerde ve özel kesimin üstlenemediği yatırımlar için** başvurulmalıdır.
- **Tarafsız Devlet Yaklaşımı'nı** savunurlar. **Tarafsız Devlet Anlayışı** devletin, mali araçları kullanmak suretiyle, bireyler ve firmaların iktisadi kararlarını olumlu veya olumsuz etkilemelerini amaçlar.

Keynesyen Yaklaşım (Modern Maliyeciler)

- 1929 Dünya Ekonomik Buhranı'ndan sonra ortaya çıkmıştır.
- Yalnızca mali amaçlarını yerine getiren devlet değil, **sosyal ve ekonomik amaçlarını da** yerine getirmek için piyasaya müdahale eden devlet anlayışını savunurlar.
- Ekonomideki **fiyat istikrarını sağlamak ve ekonomiyi tam istihdama ulaştırmak** gibi amaçların gerçekleşebilmesi için devlet, ekonomiye **müdahale etmelidir.**
- Tarafsız devlete karşı çıkan Keynes, devletin iktisadi ve sosyal nedenlerle bireyler ve firmaların iktisadi kararlarını olumlu veya olumsuz etkileyebilmesidir.

DİĞER BAZI YAKLAŞIMLAR

Musgrave Yaklaşımı

- Musgrave, toplumsal ihtiyaçlara "sosyal ihtiyaçlar" adını vermiştir.
- Devlet, piyasa mekanizmasının aksadığı veya ya da yetersiz kaldığı alanlarda (piyasa başarısızlığı durumlarında) ekonomiye müdahale edebilir.
- Musgrave maliyenin amaçlarını temelde üçe ayırmıştır;
 - Gelir dağılımında etkinliğin sağlanması (**Dağıtım Fonksiyonu**)
 - Kaynak tahsisinde etkinliğin sağlanması (**Tahsis Fonksiyonu**)
 - Ekonomik istikrarın sağlanması (**İstikrar Fonksiyonu**) olarak belirlemiştir.

Anayasal İktisat Yaklaşımı (Kamu Tercihi Teorisi – Kamusal Tercih Kuramı)

- Buchanan, Hayek, Tullock, Downs, Olson gibi iktisatçılar tarafından savunulan "**Kamusal Tercih Kuramı**" içerisinde "Anayasal İktisat Yaklaşımı" ve "Maksimizasyon Yaklaşımını" barındırır.
- Klasik İktisadi görüşün uzantısı olarak, iktisadi faaliyetlerin tamamen piyasa ekonomisi kuralları çerçevesinde gerçekleştirilmesi gerektiğini, devletin klasik fonksiyonları hariç iktisadi faaliyetlere müdahale etmemesi gerektiğini savunurlar.
- Anayasal İktisat Yaklaşımı siyasetlerin, oy maksimizasyonu hedefleri ve iktidara gelebilme istekleri yüzünden gereksiz yere kamu harcaması yaptıklarını ve bunun da kamu harcamalarını artırdığını savunur.
- Devletin piyasaya müdahalelerini önleyebilmek için, anayasalara devletin iktisadi ve mali yetkilerini kesin bir biçimde kısıtlayan hükümler koymak gerekmektedir.
- Çözüm; eğitilmiş, kültürlü, din ve ahlak sahibi insanların iş başına getirilmesi ile değil, anayasal-yasal-kurumsal çerçevenin yeniden oluşturulmasıyla mümkündür.
- Devletin ekonomi içindeki yerine, mali araçlara, para politikası araçlarına, döviz kuruna, diğer makro ekonomik göstergelerle gelir dağılımına müdahalesi sınırlandırılmalıdır.
- Hükümete mali konularda sınırlamalar getirilmesi anayasal kurallarla (normlarla) sağlanmalıdır.
- **Rasyonalite ve Maksimizasyon Yaklaşımı'nı** içinde barındırır:
 - Seçmenler "fayda maksimizasyonu",
 - Siyasal partiler "oy maksimizasyonu"
 - Bürokrasi "bütçe maksimizasyonu"
 - Çıkar ve baskı grupları "rant maksimizasyonu" sağlamaya çalışır.

Thomas Hobbes (Leviathan Devlet Modeli)

- Thomas Hobbes'un oluşturduğu devlet modelinde devletin büyümesi "Leviathan devlet" olarak adlandırılmakta, böylelikle aşırı büyümüş bir devlet canavara benzetilmektedir.
- Aşırı büyümüş devletin ortaya çıkardığı olumsuz sonuçlar ekonomik ve politik yozlaşma olarak iki başlıkta toplanır.
- Kamusal Seçiş Teorisi'nin temel varsayımlarına dayanan Leviathan Devlet Modelinde seçmenler, mali aldanma (yanılsama) içinde oy verirler.

Mali Aldanma: Keynesyen akımı çok ciddi olarak eleştiren Buchanan tarafından geliştirilmiş bir kavramdır. Buchanan'a göre açık finansman politikaları uygulandığında seçmenler kamu harcamalarının faydalarını olduğundan fazla algılamakta, ancak vergi yükünü tam ve doğru olarak algılayamamaktadırlar. Bu etkiye **mali aldanma ya da mali yanılgı** adı verilmektedir. Bir başka şekilde, mali sistemin karmaşıklığı, vergilerin artan oranlılığı, vergi gelirlerindeki otomatik artışlar ve kamu harcamalarının borçlanma ve para basarak finanse edilmesi mali aldanma nedenleri arasındadır.

İktisadi Rasyonalite Yaklaşımı

- Klasik İktisadi yaklaşıma yakındır.
- Devlet, özel kesimin yeterli olmadığı alanlarda tamamlayıcı olarak rol almalıdır.

Tinbergen Yaklaşımı

- Tinbergen'e göre, her ekonomide, en azından milli savunma ve benzeri kamusal hizmetleri üreten bir kamu kesimi mevcuttur ve bu durum, ekonominin esas yapısının kapitalist özelliğe sahip olmasına engel değildir. Ekonominin yapısının kapitalist olup olmaması serbest girişim ve özel mülkiyetle ilişkilidir. Tinbergen, Türkiye'nin 1963 - 1967 yılları arasında uyguladığı ilk kalkınma planının hazırlanmasına katkıda bulunmuş bir iktisatçıdır.

Kalkınmacı Devlet Yaklaşımı

Kalkınmacı devlet anlayışı 20. Yüzyılda Uzakdoğu'da (Hong Kong, Singapur, Güney Kore ve Tayvan) ortaya çıkan bir kalkınma anlayışıdır. Kalkınmacı devlet anlayışında ekonominin kalkınması uygulanan sıkı devlet politikalarıyla mümkün olmaktadır. Bu anlayış, kalkınma ve yüksek büyüme oranlarının devletin finansal kaynakları stratejik sanayi sektörlerine yönlendirmesiyle (tahsis etmesiyle) mümkün olabileceğini savunur. Kalkınmacı devlet anlayışı eski ve yeni kalkınmacı yaklaşım olmak üzere iki yaklaşımla incelenebilir.

Eski kalkınmacı devlet yaklaşımı ithal ikameci stratejiyi benimserken, yeni kalkınmacı devlet yaklaşımı küresel ölçekte rekabetçiliği öne çıkarır. İthal ikameci politika, toplam arz içinde ithalatın payını düşürerek (yüksek gümrük vergileriyle korunan iç pazarlar yaratarak) yurt içi üretimin payını artırmayı amaçlayan ekonomik gelişme ve sanayileşme stratejisidir.

Yeni kalkınmacı devlet yaklaşımının küresel ölçekte rekabetçiliği öne çıkarma çabaları genellikle aşağıdaki nedenlerden kaynaklanmaktadır.

- Ülkeler arasındaki faktör maliyeti farklılıkları;
- Yabancı pazarlardaki farklılık gösteren koşullar;
- Yabancı devletlerin farklı ekonomik rolleri;
- Hedeflerdeki, kaynaklardaki ve yabancı rakiplerin gözlenmesi ile ilgili yeteneklerdeki farklılıklar.

REFAH EKONOMİSİ KRİTERLERİ

Refah iktisadının amacı, kişinin ve toplumun refah düzeyinin yükseltilebilmesi için alınması gereken önlemlerin neler olduğunun araştırılmasıdır. Genel kabul görmüş sosyal refah kriterleri; Pigou Optimumu, Pareto Optimumu, Kaldor- Hicks Telafi Kriteri ve Scitovsky İkili Kriteri ilkesidir.

1. Sosyal Refah Devleti Yaklaşımı (Pigou)

- Refah iktisadının kurucusu kabul edilen Pigou (1951, 1962) analizlerinde, ancak para ile ölçülebilen refah üzerinde durur.
- Pigou optimumunda sosyal refah, bireysel refahların toplamından oluşur ve bireylerin refahları da faydaları toplamıdır.
- Devlet daha eşitlikçi bir gelir dağılımını amaçlayarak sosyal refahı artırabilir.
- Pigou, yaptığı gözlemlere dayanarak belli bir malın toplumun bütün fertlerine aynı faydayı sağlayacağını kabul eder ve buna “EŞ TADMİN TEORİSİ” adını verir.
- Pigoucu sosyal refah teorisinin dayandığı varsayımlar aşağıdaki gibidir;
 - Bireylerin faydaları kardinal olarak ölçülüp karşılaştırılabilir.
 - Her bir bireyin faydalarını ölçen birimler aynıdır ya da benzerdir.
 - Bireylerin hepsinin zevkleri aynıdır.
 - Sosyal fayda bireysel faydaların toplamına eşittir.
 - Sosyal faydanın artırılması arzu edilmelidir.
- Pigou yaklaşımında, ödeme gücüne ve dolayısıyla artan oranlı tarife göre vergilemenin yüksek gelirlilerden başlanması gerektiğini ve böylece toplam fedakârlığın en düşük seviyede tutulabileceğini ve aynı zamanda da sosyal refahın artabileceğini savunmaktadır. Temel koşul milli gelirin ve artış hızının düşmemesidir.
- Pigou, serbest piyasa mekanizmasındaki aksamaları önlemek için devlet müdahalesini öngörmektedir.

2. Pareto Optimal Kriterleri

- Pareto ilkesi bireyselci değer esasına dayanır ve sosyal refah bireylerin refahının toplamından oluşur.
- Birey, kendi refahını kendisi değerlendirebilir.
- Kimsenin refahını azaltmadan bir başkasının refahı artırılabiliriyorsa sosyal refah artar.

Pareto İyileştirmesi

- Toplumda bir bireyin refahını arttırırken diğer bireylerin refahı azalmıyorsa buna **Pareto İyileştirmesi** denir.

Pareto Optimumu

- Toplumdaki en az bir bireyin refah düzeyini azaltmadan diğerinin refahını arttırmanın bir yolu yoksa o toplumun refahı optimumdur. Bu nokta **Birinci En İyi Teoremdir**.

- **Birinci En İyi Teorem:** Pareto optimallik koşullarının tüm sektörlerde sağlandığı bir ekonomi birinci en iyi teoremdir. Bu durum ise her alanda tam rekabet koşullarının sağlandığı, ekonomiye hiçbir müdahalenin yapılmadığı durumu ifade eder. (İdeal durum) Bu hedefe ulaşılabilmesi ancak Pareto iyileştirilmesi ile mümkündür.
- **İkinci En İyi Teorem:** İkinci en iyi teorem Lipsey ve Lancaster tarafından geliştirilmiştir.
 - Eksik rekabet koşulları, dışsallıklar ve kamusal malların varlığı, Pareto Optimumunun oluşumunu engeller. Ekonomide tam rekabet ve serbest ticaret politikasının (birinci en iyi) gerçekleşmediği gerçek bir ortamda, mevcut piyasada olan engelleri dengeleyecek yeni ve iyileştirici müdahalelerin yapılması, ikinci en iyi politikaları oluşturur.
 - İkinci en iyi teorem, gelir dağılımındaki adaletle de ilgilidir. Bu nedenle İkinci en iyi teorisine "**dolaysız vergilerin üstünlüğü**" de denilmektedir. Dolaysız vergiler (Gelir ve servet üzerinden alınan vergiler, fazla olandan fazla, az olandan az), dolaylı vergilere (yapılan harcamalar üzerinden alınan vergilere) göre daha adil olmaktadır.
 - Pareto optimumunu sağlarken devlet etkinliği bozmadan götürü vergi ve transferler yoluyla daha farklı bir gelir dağılımını amaçlar.
 - Örneğin, çevreyi kirlüten bir üreticilerden çevreye verdikleri zarar karşılayacak vergi alınmıyorsa, bu üretimin sosyal maliyeti üreticiye olan özel maliyetinden büyük olur. Özel ve sosyal maliyetin eşitlenmesi için devlet tarafından çevreyi kirlüten üretime konulacak bir vergi veya kısıtlama etkinliği sağlamada yararlı olacaktır.

Pigou Optimumu ile Pareto Optimumunun Karşılaştırılması

Pigoucu Refah Anlayışı	Paretocu Refah Anlayışı
■ Bireylerin faydalarının toplamı sosyal refaha eşittir. ■ Bireylerin faydası(refahı) kardinal olarak ölçülebilir ve karşılaştırılabilir. ■ Bireylerin zevkleri benzerdir, ancak son birim gelirden elde ettikleri fayda değişebilir. ■ Devlet daha eşitlikçi bir gelir dağılımını amaçlayarak sosyal refahı artırabilir. ■ Devlet müdahalesiyle yüksek gelirden düşük geliriye yapılacak bir transfer, daha fazla arzu edilen ihtiyaca karşılık geleceğinden sosyal refahı artırır. ■ Sosyal refahın maksimum kılınması için devletin geliri tam olarak eşit dağıtmasını savunur.	■ Bireylerin faydalarının toplamı sosyal refaha eşittir. ■ Bireylerin faydası(refahı) kardinal olarak ölçülemez ve karşılaştırılmaz. ■ Faydanın ölçümünü sadece bireyin kendisi yapabilir. ■ Tam rekabet koşulları altında optimum kaynak dağılımı gerçekleşir. ■ Sosyal refahın gerçekleştirilmesinde ekonomik etkinliğin gerçekleştirilmiş olması yeterlidir. ■ Gelir dağılımı değiştirmeye yönelik müdahalelerin sosyal refahı artırma garantisi yoktur. ■ Paretocu yaklaşım, gelirin yeniden dağılımına ilişkin bir önermede bulunmaz

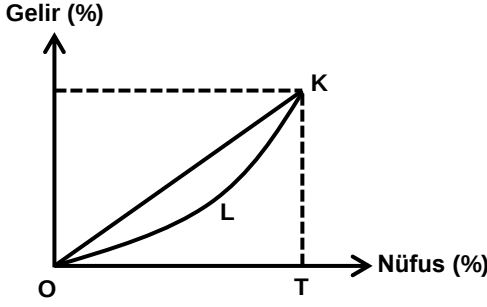
4. Sosyal Refah Yaklaşımları (Benthamcı ve Rawlsçı Fayda)

Bentham Yaklaşımı	Rawls Yaklaşımı
■ Toplumun refahı, tek tek bireylerin faydalarının toplamına eşittir. Bazı bireylerin faydası azaldığı halde toplam fayda bir artış oluyorsa bu durum iyidir. ■ Bentham tam bir bireycidir ve toplumsal sözleşmenin bir hayal olduğunu belirtir. ■ Bentham'a göre kişi, kendi menfaatine uygun olan malı veya hizmeti devletten daha iyi bilecek durumdadır ve devlet müdahalesi, fertlere fayda sağlamak yerine zarar getirir. ■ Bentham'a göre sosyal refahı sağlamada etkinlik daha önemlidir. Etkinlik, toplam fayda artışıdır.	■ Rawls'a göre sosyal refah, toplumda en kötü durumda olan bireyin refahının yükseltilmesidir. ■ Temel kriter kötü durumda olan kişinin faydasının artırılmasıdır. İyi durumda olan kişilerin faydalarının artması sosyal refahı arttırmaz. ■ Sosyal refah için zengin kişilerden yoksul kişilere gelir transferi yapılmalıdır

Örnek: Toplumda A bireyinin refahı 200, B bireyinin refahı 400 birim olsun. Uygulanan sosyal veya ekonomik bir politika sonucunda A, 250 birim faydaya ulaşırken B, 300 birim fayda düzeyine iniyor ise, bu durum Bentham'cı sosyal refah fonksiyonuna göre kabul edilemez. Çünkü Toplam refah ilk durumda 600 birimken (200 + 400) ikinci durumda 550 birime düşmüştür (250 + 300). Ancak bu durum Rawls'çı sosyal refah fonksiyonuna göre ise kabul edilebilir bir durumdur. Bunun nedeni ise toplumdaki en kötü durumdaki bireyin refahı (A) ilk durumda 200 birimken ikinci durumda 250 birime yükselmiştir.

- Bunların yanında **Bergson – Samuelson sosyal refah fonksiyonu** yaklaşımı da mevcuttur. Bergson – Samuelson'un sosyal refah devleti yaklaşımına göre, sosyal refah toplum bireylerinin tercih sıralamasıyla bulunur. Faydalar ordinaldir ve sıralanabilir.

1. Lorenz Eğrisi (Yoğunlaşma Eğrisi) ve Gini Katsayısı Yöntemi

Gelir dağılımının ölçümünde Lorenz eğrisi kullanılmaktadır. OK doğrusuna **Lorenz mutlak eşitlik doğrusu** denir. Nedeni ise bu doğru üzerinde bulunan herkes milli gelirden eşit pay alacaklardır. Ancak gerçek yaşamda bu durum maalesef böyle değildir. Bireylerin milli gelirden aldıkları paylar farklılık göstermektedir. Yandaki şekilde yer alan OK eğrisi mutlak eşitliği göstermektedir (Gini katsayısının sıfır olması durumu – tam eşitlik durumu). Eğri üzerindeki her noktada nüfusun milli gelirden aldığı pay eşit kabul edilir. OLK yayı olarak gösterilen eğri mutlak eşitlik doğrusundan ne kadar uzaklaşırsa gelir dağılımında eşitsizliğin artacağını ve Gini katsayısının bire yaklaştığını gösterir.

Gini katsayısı Gelir dağılımındaki eşitsizliği ölçmeye yarayan katsayıdır. Katsayı 0 ile 1 arasında değerler alır ve yüksek değerler daha büyük eşitsizliğe tekabül ederler. Örneğin herkesin aynı gelire sahip olduğu bir toplumun Gini katsayısı 0 iken tüm gelirin bir kişide toplandığı (birden çok kişinin mensup olduğu) toplumun Gini katsayısı 1'dir. Bu sayı Lorenz Eğrisinin şeklinden bulunmuştur. **Bir ülkenin Gini katsayısı "0"a yaklaştıkça kişisel gelir dağılımındaki eşitsizlik azalırken, "1"e yaklaştıkça kişisel gelir dağılımındaki eşitsizlik artar.**

2. Theil Endeksi Yöntemi

- Bir ülkede, belirli bir dönemde elde edilen milli gelirin bireyler, toplumsal gruplar, bölgeler veya üretim öğeleri arasında dağılımına gelir dağılımı denilmektedir. Kişilerin gelirlerini diğer kişilerin her birinin gelirleriyle karşılaştırmak yerine, kişilerin gelirlerini nüfusun ortalama geliri ile karşılaştırıp gelir dağılımındaki adaleti ölçmeye yarayan yöntem **"Theil Endeksi Yöntemi"** denir.

3. Kuznets Katsayısı Yöntemi (Ters U hipotezi)

- Endüstrileşmekte olan ülkelerin sanayileşmenin ilk yıllarında gelir dağılımında daha adaletsizleşeceğini, adaletsizliğin **ters bir "U" eğrisi** izleyerek daha sonra düşeceğini ifade eden analize **"Kuznets Katsayısı Yöntemi (Ters U hipotezi)"** adı verilir. Kuznets bunun sebebini, ilk yıllarda kapitali elinde tutup yatırım yapan kimsin çok zenginleşmesi, daha sonra da kalifiye çalışanlar arttıkça ve işgücü kalitesi yükseldikçe ücretlerin artıp gelir dağılımının dengelenmesidir.

4. Dalton – Atkinson Ölçütü

- Toplumların daha eşitlikçi bir gelir dağılımına tercih ettikleri varsayımına dayanır. Toplumun gelir dağılımında mutlak eşitlik durumuna geçerken vazgeçmeyi kabul ettiği gelir Dalton-Atkinson eşitsizlik ölçütü olarak tanımlanır. Bir ülkenin cari gelir dağılımı ile eşitlikçi gelir dağılımı arasındaki fark **eşitsizliği** ifade eder. Eşitlikçi dağılıma ancak toplam gelirin bir kısmı feda edilerek ulaşılır. Feda edilecek bu kısım(miktar) sosyal refah fonksiyonuna bağlıdır. Bu ölçü devlet müdahalesinin eşitsizlik üzerindeki etkisini ölçmede kullanılabilir.

5. Amartya Sen Eşitsizlik ölçütü

- Ortalama gelir farkı arttıkça gelir dağılımında eşitliği sağlamanın maliyetinin de artacağını savunan ve gelir dağılımını ölçmede kullanılan yöntem **"Amartya Sen Eşitsizlik ölçütü"** adı verilir. Bu endeks, yoksul birey sayılarını, yoksulluğun ne boyutta olduğunu ve yoksul bireyler arasındaki gelirin dağılımını dikkate alan bir endekstir. Sen Endeksi, 0 ve 1 arasında bir değer almaktadır. Endeksin sıfıra eşit olması durumunda tüm hane halklarının yoksulluk sınırının üzerinde bir gelire sahip olduğu, endeksin bire eşit olması durumunda ise tüm hane halklarının sahip olduğu gelirin sıfır olduğu varsayılmaktadır.

6. Yoksulluk Oranı Ölçütü

- Belirli bir gelirin altındaki nüfusun toplam nüfusa oranı olarak hesaplanmaktadır. Bu gelirin altındaki kesim yoksul olarak ifade edilmektedir. Yoksulluk oranı, ülkelerin genel yaşam düzeyini yansıtmakta ve ülke içerisindeki gelir eşitsizliğini göstermektedir.

7. Açlık Sınırı Ölçütü

- Bir kişinin yeterince beslenmesi için alması gereken gıdaya karşılık gelen gelir düzeyi ile ölçülmektedir. Bu beslenmeye yetmeyen gelir düzeyinde olanlar mutlak yoksul olarak kabul edilir.

PİYASA BAŞARISIZLIĞI ve DEVLET BAŞARISIZLIKLARI

Piyasa Başarısızlığı

- Piyasaların toplum için gerekli olan mal ve hizmetleri hiç üretmediği, fazla veya yetersiz ürettiği durumlarda “piyasa başarısızlığı” ortaya çıkar. Böyle bir durumda kaynak dağılımında etkinliğin sağlanması için kamu ekonomisinin (devletin) müdahalesi ortaya çıkar. Bu durumda devletin üstlendiği temel görevleri şu şekilde sıralayabiliriz.

- **Kaynak dağılımında etkinliğin sağlanması**
- **Gelir dağılımında adaletin sağlanması**
- **Ekonomik istikrarın sağlanması**
- **Ekonomik kalkınmanın sağlanması**
- **Bölgesel dengesizliklerin giderilmesi**

PİYASA BAŞARISIZLIĞININ NEDENLERİ

- Ortak mal ve kaynaklar (serbest mallar)
- Kamusal mallar
- Ölçeğe göre artan getirili ekonomiler
- Erdemli-erdemsiz mallar
- Dışsallıklar
- Doğal tekeller
- Asimetrik bilgi
- Eksik piyasalar

Devlet Başarısızlığı

- Devletin görev ve fonksiyonlarının aşırı büyümesi ve devleti yönetenlerin güç ve yetkilerinin sınırsız olması neticesinde devletin kendisinden beklenenleri yerine getirmede başarısızlığa uğramasıdır. Kamu Tercihi İktisatçıların geliştirdikleri bir modeldir.

DEVLET BAŞARISIZLIĞININ NEDENLERİ

- Seçmenlerin ilgisizliği ve bilgisizliği
- Politikacıların oyları maksimize etme amacı
- Seçmenlerin faydalarını maksimize etme amacı
- Bürokratların bütçe maksimize ederek kendi çıkarlarını gözetmesi
- Başkı ve çıkar gruplarının ekonomik rant kollama çabası
- Oy değiş-tokuşu ve Mali aldanma (yanılsama)
- Oy çokluğu kuralının uygulanması (ortanca seçmen yaklaşımı)
- Kamuda Tam Rekabetin Geçerli Olmaması
- Kamuda Politik Miyopluk ve Rant Kollama
- Politik Negatif Ölçek Ekonomileri
- Milli Kaynakların Belli Bölgelere Aktarılması
- Kamusal Güç ve Yetki Dağılımındaki Dengesizlik
- Politikada Şeffaflık (Açıklık) Olmaması
- Kamu Tarafından Yapılan Gereksiz Ve Aşırı Harcamalar

ASİMETRİK BİLGİ (ASİMETRİK ENFORMASYON)

Ekonomide piyasa aktörlerinin (alıcı ve satıcıların) piyasa hakkında tam bilgiye (türdeş) sahip olmaları gerekir. Asimetrik enformasyon durumunda taraflardan biri diğerine göre daha az doğru bilgiye sahiptir. Bu durum üç temel soruna sebep olur;

Ahlaki Tehlike

- Bireylerin sahip oldukları bilgileri kendi yararına, karşı tarafın ise zararına kullanmasıdır. Bu durumda taraflar mal ve hizmetin niteliği ile ilgili farklı bilgiye sahiptir. Örneğin, döviz kuruna müdahale yapılacağını Merkez Bankası başkanının yakınlarına haber vermesi ve sonucunda rant sağlamaları.

Ters Seçim

- Bireylerin asimetrik bilgi nedeniyle (reklam, yanlış bilgi, vb.) düşük kaliteli malı yüksek kaliteli mala tercih etmesidir.

Asil – Vekil

- Halkın seçtiği vekiller ve bürokratların kendi kişisel çıkarlarını ön planda tutarak, kamusal mal ve hizmetleri kendi yararlarına kullanmalarıdır.